බළලා ගෘහාශ්‍රිතකරණයවීම - පුරාවිද්‍යාත්මක සහ ජීව විද්‍යාත්මක විමසුමක්

එම්.පී.සී. මල්ලිකා

හැඳින්වීම

සත්ත්ව ගෘහාශ්‍රිතකරණය යනු විශේෂිත කාර්යයන් සඳහා යොදාගන්නා සතුන් මානව මැදිහත්වීමෙන් හික්මවීම හා ඔවුන් ජීවත්වන සහ බෝවන තැනින් ඉවත්කර මෙල්ල කිරීමයි (Bokonyi). මෙමගින් මිනිසාගේ වාසිදායක තත්ත්වයට සතුන් ගෙන ඒම සහ සතුන්ගේ සුවිශේෂ දක්ෂතා තේරුම් ගෙන ඔවුන් ස්වාභාවික පරිසරයෙන් ඉවත්කිරීම, නඩත්තුව, පාලනය යනාදිය මිනිසා විසින් කරනු ලැබීම ගෘහස්ථකරණය වශයෙන් හැඳින්වීමට පුළුවන (Bokonyi). මිනිසාට වාසිදායක සතුන් ගෘහස්ථකරණය කර ඇති නමුත් පූසා වැනි මිනිසුන්ගේ කටයුතුවලට සෘජුව සහය නොවන බිළාල පවුලේ සතුන් ද ගෘහස්ථකරණ කර ඇති බව හඳුනාගත හැකිය. බළලුන් ගෘහස්ථකරණයවීමේ ආරම්භය, සියලුම ප්‍රභේදයන් එක් බළලෙකුගෙන් පමණක් පැමිණියේ ද, ගෘහස්ථ බළලුන්ගේ පරම්පරාව සහ මානවයා සමග ඇති සම්බන්ධතාවයේ විකාශනය යනාදි ප්‍රශ්න කිහිපයක් විසඳාගැනීම අභියෝගයක්ව පැවතිණි. බළලුන් ගෘහස්ථකරණය පිළිබඳ පිළිගත් වූ සාම්ප්‍රදායික මතය වූයේ මීට වසර 3600 ට පමණ පෙර බළලුන් සුරතල් සතුන් ලෙස ඊජිප්තු වැසියන් විසින් තබාගත් බවයි (Driscoll,2009:69). නමුත් මෑතකාලීනව සිදුකරන ලද ජාන පුරාවිද්‍යාත්මක සොයාගැනීම් මගින් මෙම අදහස වෙනස් කර ඇති අතර එමගින් ගෘහස්ථ බළලුන්ගේ පරම්පරාව සහ මානවයන් සමග ඇති සම්බන්ධතාවයේ විකාශනය වන ආකාරය පිළිබඳ නැවුම් අවබෝධයක් ලබාදීමට සමත් වී ඇත (*ibid*). ඒ අනුව ඉහත දැක්වූ ගැටළු නිරාකරණයෙහිලා වැදගත් වූ ජාන හා පුරාවිද්‍යාත්මක කරුණු පිළිබඳව මෙම ලිපිය තුළින් අවධානයට පාත්‍ර කෙරේ.

ජාන විද්‍යාත්මක සාධක

ගෘහස්ථ බළලුන්ගේ මුතුන් මිත්තන් (*Felis Silvestris catus*) මූලාරම්භය මීට වසර මිලියන 35 ට පමණ පෙර ඉයෝසීන් අවධියේ දී සිදු වූ බව සැලකේ. මධ්‍යධරණී ද්‍රෝණියේ ආරම්භ වූ බව දක්වන කුඩා බළලුන් විශේෂ හතරකින් සමන්විත වේ. එනම් කැළෑබළලා (*Felis chaus*), කළු පාද සහිත බළලා (*F. nigripes*), වැලිබළලා (*F. magarita*), කැළෑබළලා (*F. silvestris*) ලෙසිනි. මේවායින් අන්තිමයා වන *F. silvestris* දැන් දකුණු අප්‍රිකාවේ සිට යුරෝපය හරහා නැගෙනහිර ආසියාව දක්වා විහිදෙන විශාල භූගෝලීය පරාසයක වාසය කරන අතර වර්තමානයේ එය එකිනෙකට සාපේක්ෂව එකිනෙකට වෙනස් ඇලෝපැට්‍රික් වර්ග හෝ උප විශේෂ පහකට බෙදා ඇත (Serpell,2013:84). හීලෑ නොකරන ලද ගෘහස්ථ බළලුන් සහ දේශීය හීලෑ නොකරන ලද බළලුන් අතර රූප විද්‍යාත්මකව වෙන්කර හඳුනාගැනීම් දුෂ්කරතාවයන් මෙන්ම ඉඳහිට අන්තර් අභිජනනයන් සිදුවීම නිසා ගෘහස්ථ බළලුන් බිහිවූයේ කුමන උප විශේෂයට ද යන්න පිළිබඳව පර්යේෂකයන් අතර යම් යම් මතභේද ඇති වී තිබේ. බළලුන් මුලින් ගෘහස්ථකරණය වූයේ කුමන ප්‍රදේශයේ ද යන ප්‍රශ්නය අභියෝගයට ලක්වූවකි. ඒ සියලුම ප්‍රභේදයන් එක් බළලෙකුගෙන් පමණක් පැමිණේ යැයි පරීක්ෂකයින් ගණනාවක් සැකකළ නිසාවෙනි. ගැටළුව ව්‍යාකුල වී ඇත්තේ කැළෑ බළලුන් කණ්ඩායම්වල සාමාජිකයින් එකිනෙකාගෙන් වෙන්ව පැවසීම දුෂ්කර වීමයි. ලෝකයේ ගෘහාශ්‍රිත බළලුන් හීලෑ කිරීමේ හා අභිජනන ඉතිහාසය පිළිබිඹු කරන ජානවල අනුක්‍රමික විචලනයේ රටාවන් දරන බව හඳුනාගෙන ඇත. 2000 දී කාලෝ ඩ්‍රිස්කොල් විසින් දකුණු අප්‍රිකාව, කසකස්ථානය, මොන්ගෝලියාව සහ මැදපෙරදිග හීලෑ නොකරන ලද බළලුන් සහ ගෘහස්ථ බළලුන් 979 දෙනෙකුගේ ඩී. එන්. ඒ සාම්පල් එක්රැස් කිරීම මඟින් මෙම ගැටළු සඳහා පිළිතුරු සෙවීමට උත්සහා දරා ඇත (Driscoll,2009:70). සාමාන්‍යයෙන් හීලෑ නොකරන ලද බළලුන් තමන්ගේ ප්‍රදේශයක් සීමාකර එය තුළ වාසය කරන බැවින් ගෝලීයව හීලෑ නොකරන ලද බළලුන්ගේ ජාන වෙනස්කම් පැවතිය ද ප්‍රාදේශීයව එවන්

වෙනස්කම් කාලානුක්‍රමිකව පවා නොවෙනස්ව පැවතියේය යන උපකල්පනය මත පදනම්ව ඔහු විසින් මෙම පර්යේෂණය සිදුකරන ලදී (*ibid*). ස්වදේශික බළල් ගහණනයන් ඔවුන්ගේ ඩී.එන්.ඒ මත පදනම්ව එකිනෙකාගෙන් වෙන්ව හඳුනාගත හැකිනම් සහ ගෘහස්ථ බළලුන්ගේ ඩී.එන්.ඒ එක් එක් කැළෑ බළලුන්ගේ ජනගහනවලට වඩා සමීපව සමාන නම් එවිට ඔහුව හීලෑකිරීම ආරම්භ වූයේ කොතැන ද යන්න පිළිබඳ පැහැදිලි සාක්ෂි ලබාගත හැකි බව ඔහුගේ නිගමනයක් විය (*ibid*).

2007 දී ප්‍රකාශයට පත්කළ ජාන විශ්ලේෂණයේ ඩ්‍රිස්කොල් සහ ඔහුගේ සහයකයන් ඩී.එන්.ඒ. වර්ග දෙකක් කෙරෙහි අවධානය යොමුකර ඇත. අණුක ජීව විද්‍යාඥයින් සාම්ප්‍රදායිකව ක්ෂිරපායි විශේෂවල උප කාණ්ඩයන් වෙනස් කිරීම සඳහා මාතෘ ජීවියාගෙන් පමණක් ඉදිරියට පවතින මයිටකොන්ඩ්‍රිය ඩී. එන්. ඒ සහ ක්ෂුද්‍රානුසාරීත්වය නමින් හැඳින්වෙන න්‍යෂ්ටිය ඩී.එන්.ඒවල ඇති කෙටි පුනර්වර්තී අනුක්‍රමය සාම්ප්‍රදායිකව පරික්ෂා කරයි. ස්ථානික චර්යාවන් උපයෝගී කරගනිමින් එක් එක් බළලුන් 979 දෙනාගේ ජානමත පදනම්ව සාම්පල මෙහිදී පර්යේෂකයන් එක්රැස් කරගෙන ඇත. නිශ්චිතවම සෑම බළලෙකුගේම ඩී.එන්.ඒ සමාන ද යන්න මැනබලා ඇති අතර සමාන ඩී.එන්.ඒ ඇති සත්ත්වයන් කාණ්ඩගත කර ඇත (*ibid*). ඉන්පසුව ඔවුන්ගෙන් කණ්ඩායමක සතුන්ගෙන් වැඩිදෙනෙක් එකම කලාපයේ ජීවත් වූවා ද යන්න සලකා බලා ඇත. ප්‍රතිඵල මගින් කැළෑබළලුන්ගේ ජාන පොකුරු පහක් අනාවරණය කරගෙන ඇත. එනම් *F.s. bieti* (චීන කාන්තාර බළලා), *F.s silvestris* (යුරෝපීය හීලෑ නොකරන ලද බළලා), *F.s ornata* (මධ්‍යම ආසායානු වල්බළලා), *F.s cafra* (දකුණු අප්‍රිකානු බළලා), සහ *F.s lybica* (උතුරු අප්‍රිකානු ඊස්ටෙම් අතර හීලෑ නොකරන ලද බළලා) යනුවෙනි. මෙම පරම්පරා හතරක් හීලෑ නොකරන ලද බළලුන් උප විශේෂ හතරක් සමග ප්‍රතිචාර දක්වා ඇති අතර නිශ්චිත ස්ථානවල වාසය කර ඇත (*ibid*:71). මෙම පරම්පරා හතර *F.s silvestris* (යුරෝපයේ), *F.s. bieti* ඊශ්‍රායලයේ, එක්සත් අරාබි එමීර් රාජ්‍යයේ සහ සෞදි ආරාබියේ දුර බැහැර කාන්තාරවලින් එකතු කරන ලද *s. lybica* කැළෑබළලුන් ගෘහස්ථ බළලුන්ගෙන් සැබවින්ම වෙන්කොට හඳුනාගැනීමට නොහැකි වී ඇත. ගෘහස්ථ බළලුන් හීලෑ නොකරන ලද බළලුන් අතර පමණක් *s. lybica* සමඟ කාණ්ඩවී ඇති නිසා ගෘහස්ථ බළලුන් ආරම්භ වූයේ මැද පෙරදිග මිස කැළෑබළලුන් බහුලව සිටින වෙනත් ස්ථානයක නොවන බව පෙන්වා දීමට මේ සම්බන්ධව පර්යේෂණ සිදුකළ විද්‍යාඥයින් පෙන්වාදී තිබේ (*ibid*:71). කාලයාගේ ඇවෑමෙන් ස්ථාවර අනුපාතයකින් රැස්වන සසම්භාවී ජාන විකෘතිය ප්‍රමාණය අධ්‍යනය කිරීමෙන් විශේෂිත පරිණාමීය සිදුවීමක් සිදු වූ විට ජාන විද්‍යාඥයින්ට එය තක්සේරු කළ හැකිය. මයිටාකොන්ඩ්‍රිය හා ක්ෂුද්‍රානුසාරිය ඩී. එන්.ඒ හී විචල්‍යතා විශ්ලේෂණයන් මගින් නිර්ණය කර ඇත්තේ පිරිසිදු හා නිදහස් සතුන් ඇතුළු සියලුම ගෘහස්ථ බළලුන් උතුරු අප්‍රිකාවට ආසන්න ඊස්ටම් උප විශේෂයන් වන ලිබිකා වෙතින් පැවත එන බවත් හීලෑකිරීම බොහෝවිට සිදු වූ බවය (*ibid*:519). හඳුනාගත් ගෘහස්ථ බළලුන්ගේ සංයුක්ත STR ප්‍රවේණි වර්ග විසිතුරු බළලුන් සහ වන සතුන් තුළ ඇති කැළෑගෘහස්ථ බළලුන් සියල්ලම විශාල මොනොෆයිලෙටික් කාණ්ඩයට අයත් වන අතර එයට ආසන්න නැගෙනහිරින් වන කැළෑබළලුන් ද ඇතුළත්ව ඇත. වංශ ප්‍රවේණික සටහන් මගින් යෝජනා කරන්නේ අදවන විට STR ක්ලේඩ් හතර වැනි බළලුන් වාසයකරන නුදුරු නැගෙනහිර ප්‍රදේශවල හීලෑකිරීම සිදුවූ බවයි (*ibid*). හතර වැනි ක්ලෙඩ් කැළෑබළලුන් සහ ගෘහස්ථ බළලුන් ඒකවංශික බැවින් දැනට සිටින කැළෑබළලුන් නැගෙනහිර කලාපය තුළ ගෘහස්ථකරණය සිදුව ඇති බව හඳුනාගත හැකි බව විද්වතුන් පෙන්වාදෙයි. ජනගහන විශේෂිත STR ඇලිලීස් මෙන්ම වනගත බළලුන්ගේ ජනගහනය තක්සේරු කිරීමට සුදුසු mt DNA ජනගහනයේ ප්‍රවේණි ලැයිස්තුවක් උප විශේෂයන් සහ ගෘහස්ථ බළලුන්ගෙන් වෙන්කර හඳුනාගැනීම සඳහා ඉදිරිපත් කර ඇත (*ibid*). මානව ශිෂ්ටාචාරයට අනුපූරකවීම සඳහා වන සතුන් හීලෑකිරීම සම්බන්ධයෙන් මෙතෙක් සිදුකර ඇති වඩාත්ම සාර්ථක ජෛව විද්‍යාත්මක අත්හදා බැලීම එකක් ලෙස මෙය සැලකේ. බළලුන් සඳහා මෙම ක්‍රියාවලියේ ආරම්භය වූයේ මීට වසර 9000 පෙර සාරවත්

චන්ද්‍රවංශයේ මුල්ම ගොවීන් ධාන්‍ය හා ධාන්‍ය වර්ග මෙන්ම පශු සම්පත් හීලෑකිරීමෙන් බව එයින් පෙන්වාදෙයි. ඊට සමාගාමීව ධාන්‍ය ගබඩාවල මීයන් නියාමනය හා ඔවුන්ගේ ආක්‍රමණශීලි වනගත හැසිරීම් අතහැර දැමීම මඟින් කලාපයේ ආවේණික වන බළලුන් අනුවර්තනය වී ඇත (*ibid:*75). මෙහි ජීවත්වන බළලුන්ගේ ජානවල ඉතිරිව ඇති පුරාවිද්‍යාත්මක සළකුණු හීලෑකිරීමේ කාලය, පියවර සහ ප්‍රභවය, කලාව, ඉතිහාසය හා මානව සංස්කෘතික සංවර්ධනය පිළිබඳ නිරූපණය කරන ලද වෙනස් වාර්තාගත සාක්ෂි ආරම්භ වූ දා සිට ගණනය කෙරේ. පෙරදිග ස්වාභාවික අභිජනනය වර්ධනය කිරීම සඳහා මිනිසුන් විසින් යම්කිසි වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටුකළ ද නව අභිජනනය සඳහා සාමූහික ප්‍රයත්නයන් මෑතක් වනතුරු ම ආරම්භ වී නොමැත (*ibid*). බළලුන් බොහෝ වශයෙන් අභිජනනය කරන ඊජිප්තුවරුන් පවා දෘශ්‍යමාන ගතිලක්ෂණ සඳහා තෝරාගෙන ඇති බවක් හඳුනාගෙන නොමැත. බොහෝවිට සුවිශේෂී ප්‍රභේදයන් මතුවී නොතිබීම මේ සඳහා හේතු වූවා විය හැකිය. ඔවුන්ගේ සිතුවම්වල කැළෑබළලුන් හා ගෘහස්ථ බළලුන් එකම දුඹුරු පැහැ බැළලි නිරූපණය කෙරෙන බව විශේෂඥයින් පෙන්වා දෙයි (*ibid*). දහනව වැනි සියවසේ දී බ්‍රිතාන්‍ය දූපත්වල නවීන අභිජනන වර්ග බොහෝමයක් වර්ධනය වූ ඉංග්‍රීසි ජාතික ස්වාභාවික ඉතිහාස චිත්‍ර ශිල්පි හැරිසන් වීර්ගේ ලේඛන අනුව තහවුරු වේ. 1871 දී ලන්ඩනයේ ක්‍රිස්ටල් මාළිගාවේ පැවති බළල් සංදර්ශනයක මුල් වතාවට මිනිසුන් විසින් කෘත්‍රිමව අභිජනනය කරන ලද බළලුන් වර්ග ප්‍රදර්ශනය කර ඇත (*ibid*).

අද වනවිට බළල් ෆැන්සියර්ස් සංගමය හා ජාත්‍යන්තර බළලුන්ගේ සංගමය ගෘහස්ථ බළලුන් වර්ග 60 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් හඳුනාගෙන තිබේ. මෙම ප්‍රභේදයන් අතර කබාය වර්ණය, ලොම්වල වර්ණය සහ දිග, වයනය සහ දිළිසීම වැනි ලක්ෂණ හඳුනාගෙන ඇත. 2007 දී සිනමන් නම් ඇබිසීනියානු බළලාගෙන් සකස්කරන ලද සම්පූර්ණ බළල් ගොනෝම වාර්තාව අනුසාරයෙන් ජාන විද්‍යාඥායින් දුඹුරුපැහැ රටා, කළු, සුදු සහ තැඹිලි වර්ණ ගැන්වීම, දිගු කෙස් සහ තවත් බොහෝ ගති ලක්ෂණයන්ගේ කාලානුක්‍රමික විකෘතීන් හටගත් ආකාරය නිරීක්ෂණය කිරීමට හැකි වී ඇත (*ibid*). විහුහාහුවා බල්ලන්ගේ සිට ග්‍රේට් ඩේන් බල්ලන් දක්වා බල්ලන්ගෙන් දැකිය හැකි විශාල ශාරීරික සහ චර්යාත්මක විවිධතාවය වැන්නක් බළලුන් තුළ නොමැති බව හඳුනාගෙන ඇත. ප්‍රාග් ඓතිහාසික යුගයේ සිට ගෘහස්ථ වූ සුනඛයන් මුරකිරීම, දඩයම් කිරීම සහ රැකබලා ගැනීම වැනි කටයුතු සඳහා පාලනගත අභිජනනයකට ලක්වූණ ද බළලුන් සම්බන්ධ එවැනි පාලනයක් නොතිබූ හෙයින් බළලලුන් කෘත්‍රිම වරණය යටතේ සකස් වූ බවක් නොපෙනේ. සුනඛයන් මෙන් අනෙකුත් ගෘහාශ්‍රිතයන් සත්ත්වයින් ඔවුන්ගේ පූර්වජයන්ට වඩා බෙහෙවින් වෙනස් බව පෙන්නුම් කළ ද සාමාන්‍ය ගෘහස්ථ බළලා බොහෝදුරට මුල් ශරීර සැලැස්ම රඳවා ගන්නා අතර තරමක් කෙටි කකුල්, කුඩා මොළයක් සහ දිගු අන්ත්‍රය වැනි රූපවිද්‍යාත්මක වෙනස්කම් කිහිපයක් පෙන්නුම් කරන බවත් ජාන විද්‍යාඥයින් සඳහන් කරයි (*ibid:*75). ගෘහස්ථ බළලා පරිණාමයවීම අවසන් වී නොමැති අතර විදේශීය නව අභිජනන සතුන් නිර්මාණය කිරීම සඳහා ගෘහස්ථ බළලුන් වෙනත් සත්ත්ව විශේෂ සමඟ දෙමුහුන් කිරීම නිසා ගෘහස්ථ බළලා අනාගතයේ පෙර නොදුටුවිරූ පරිණාමයකට භාජනය විය හැකිය.

යුරෝපයේ හීලෑ නොකරන ලද බළලුන් සහ ස්කොට්ලන්ත කැළෑබළලුන් ජීවත් වෙන්නේ වෙනම පාරිසරික හා දේශගුණික තත්ත්වයන් යටතේය. කැළෑබළලුන් හා ගෘහස්ථ බළලුන් අභිජනනය කිරීම නිසා එය බරපතල තර්ජනයට ලක්ව ඇත (*ibid:*74). නවතම ඇස්තමේන්තුවලට අනුව ඉතිරිව ඇත්තේ පිරිසිදු කැළෑබළලුන් 400 ක් පමණක් බව පෙන්වාදෙන අතර එම ස්කොට්ලන්ත හීලෑ නොකරන ලද බළලුන් දෙමුහුම් හා ගෘහාශ්‍රිත බළලුන්ගෙන් වෙන් කර හඳුනාගැනීම අභියෝගාත්මක වන්නේ බොහෝ ලක්ෂණ එක හා සමාන වන බැවිනි. මේ සඳහා පර්යේෂකයන් විසින් අද්විතීය ජානමය ක්‍රමයක් මෑතකදී සොයාගෙන ඇත (*ibid*).

පුරාවිද්‍යාත්මක සාධක

බළලා ගෘහස්ථකරණය පිළිබඳ නව අර්ථකථනයන් සඳහා නවතම පුරාවිද්‍යාත්මක සොයාගැනීම් වැදගත් වී ඇත. 2004 දී

පැරීසියේ ජාතික ස්වාභාවික කෞතුකාගාරයේ ජීන් ඩෙනිස් විග්නේ සහ ඔහුගේ සහයකයන් විසින් මධ්‍යධරණි මුහුදේ සයිප්‍රස් දූපතෙන් සොයාගත් ලිංග භේදය හඳුනානොගත් වැඩිහිටි මිනිසෙකුගේ සොහොනකින් අනාවරණය කරගත් ආකාරයට මීට වසර 9500 පෙර බළලුන් සුරතල් සතුන් ලෙස තබාගැනීම මිනිසුන් විසින් සිදුකර ඇත (*ibid*:71). ගල් ආයුධ, යකඩ ඔක්සයිඩ් කොටසක්, මුහුදු කවච අතළොස්සක් සහිත එම නොගැඹුරු සොහොනට සෙන්ටිමීටර් 40කින් එපිට පිහිටි කුඩා සොහොනක මාස අටක් වයසැති බළලෙකුගේ සිරුරක් මිනිසාගේ සිරුරට බටහිර දිශාවට වන්නට වළලා තිබී හමු වී ඇත.

මධ්‍යධරණි දූපත්වලට ස්වදේශික නොවන නිසා බොහෝවිට යාබද ලෙවන්ටයින් වෙරළ තීරයේ සිට බළලුන් දූපතට ගෙනෙන්නට ඇති අතර එමගින් පෙනී යන්නේ මැදපෙරදිග ජනයා ඊජිප්තුවරුන්ට බොහෝ කලකට පෙර බළලුන් සුරතල් සතුන් ලෙස තබාගත් බවයි. බළලුන් දූපතට ගෙනයාම සහ මිනිසෙකු සමග බළලෙකු භූමදානය කිරීමෙන් මීට වසර 10,000 කට පෙර මැදපෙරදිග දී බළලුන් සමග මිනිසුන් අතර හිතාමතාම පැවැත් වූ සබඳතාවයක් පැවති බව පෙන්නුම් කරයි (*ibid*). මෙය ජානමය විශ්ලේෂණයන් තුළින් ලබාගත් භූගෝලීය සම්භවයට අනුරූප වන බව හඳුනාගෙන ඇත. ඒ අනුව මිනිසා බළලුන් හීලෑ කරගනු ලැබූයේ මැදපෙරදිග දී පළමු ජනාවාස පිහිටුවීම සේම සාරවත් චන්ද්‍රවංකයේ සිදුවූ බවයි.

භූගෝලීය හා සන්නිකර්ෂණීය වශයෙන් වයස්ගත වීමත් සමග බළලුන් සහ මිනිසුන් අතර විශේෂ සම්බන්ධතාවයක් ගොඩනගා ගත්තේ ඇයි දැයි යන්න හඳුනාගත යුතුව ඇත. බළලුන් සාමාන්‍ය වශයෙන් අසම්භාව්‍ය වශයෙන් ගෘහාශ්‍රිතකරණය වූ සත්ත්වයෙකි. බොහෝ ගෘහාශ්‍රිත සතුන්ගේ ආදිතමයන් ජීවත්ව ඇත්තේ රංචුවක් වශයෙනි. නමුත් බළලුන් හුදෙකලා වූ දඩයම්කරුවන් වන අතර ඔවුන්ගේ නිවෙස් ආරක්ෂා කිරීම සිදුකළේ එකම ලිංගයේ බළලුන් විසිනි. එමෙන්ම බොහෝ ගෘහාශ්‍රිත සත්ත්වයින් ශාක භක්ෂකයින් වන අතර බළලුන් අනිවාර්ය මාංශ භක්ෂකයින් වේ (*ibid*). මෙයින් අදහස් කරන්නේ මස් හැර වෙනත් කිසිවක් ජීර්ණය කිරීමේ හැකියාව මොවුන් සතුනොවන බවයි. මිනිසුන්ට ප්‍රයෝජනවත් ලෙස බළලුන් නොහැසුණ ද ඔවුන් බොහෝවිට මිනිසුන් අතර ජීවත්වීමට තෝරාගත්තේ ඔවුන්ට ඇති අවස්ථාවන් නිසාවෙනි. මීට වසර 9,000ත් 10,000 අතර කාලයකට පෙර සාරවත් චන්ද්‍රවංකයේ ඕනෑම වන සතකු සඳහා සම්පූර්ණයෙන්ම නව ප්‍රභවයක් නිර්මාණය කළබවට සැලකේ (*ibid*).

ගෘහාශ්‍රිත මීයන් පිළිබඳ පුරාවිද්‍යාත්මක සාධක ඉන්දීය උපමහද්වීපයෙන් අනාවරණය වී ඇත. මීට වසර 10,000කට පෙර ඊශ්‍රායලයේ හීලෑ නොකරන ලද ධාන්‍ය ගබඩා කරන ලද පළමු ආහාර ගබඩා පිළිබඳ සාධක හමුවේ. ගෘහස්ථ මීයන්ට පිටතින් ඇති දේශීය කැළෑ මීයන් සඳහා හොඳින් තරග කිරීමට නොහැකි වූ නමුත් මොවුන් මිනිසුන්ගේ නිවෙස්වලට හා ගබඩාවලට යාමෙන් පරිණාමය වූ අතර මෙම ගෘහ මීයන් බළලුන් ආකර්ෂණය කරගන්නට ඇත (*ibid*:75). නගර සීමාවෙන් පිටත කුණු ගොඩවල් පැවතීම නිසාවෙන් සම්පත් ප්‍රමාණයක් ලැබීමට හැකිවීම වැනි මෙම ආහාර ප්‍රභවයන් දෙක බළලුන් මිනිසුන් සමග ජීවත්වීමට උනන්දු කරවන්නට ඇති බවට හඳුනාගත හැකිය. කාලයාගේ අවෑමෙන් මානව ආධිපත්‍ය සහිත පරිසරයන් තුළ ඉවසිලිවන්තව කටයුතු කරන කැළෑබළලුන් සාරවත් චන්ද්‍රවංකය පුරාම ගම්මානවල ජීවත්වීමට පටන්ගෙන ඇත (*ibid*).

සයිප්‍රස් දූපතේ සොයාගැනීමෙන් පසු මිනිසුන් සහ බළලුන් අතර ඇති සම්බන්ධතාවයේ මීළඟ හොඳම සාක්ෂියි වන්නේ මීට වසර 9000 කට පමණ පෙර කාලයට අයත් ඊශ්‍රායලයේ පුරාවිද්‍යා තැන්පතුවක බළල් වර්ගයට අයත් දතක් හමුවීමයි (*ibid*:73). එය මිනිසා සහ බළලුන් අතර සම්බන්ධතාවය පළමු සාධකවලට ආසන්නවීම වැදගත් සාධකයකි. ඒ අනුව ඊශ්‍රායලයේ බළලුන් හීලෑකිරීම දළ වශයෙන් අවුරුදු 9000ක් පමණ පැරණි බව හඳුනාගත හැකිය. මීට අමතරව වසර 4000 ට පමණ පෙර කාලයට අයත් දතක් පාකිස්තානයෙන් හඳුනාගෙන ඇත (Driscoll,2009:73). ඊජිප්තුවට හඳුන්වාදීමට පෙර සශ්‍රීක චන්ද්‍රවංශයේ ගෙවල් සහ ගම්මාන

අවට බළලා සුලභ දසුනක් වූ බව ඊශ්‍රායලයේ අවුරුදු 3,700 ආසන්න කාලයේ ඇත් දළවලින් කළ බළල් පිළිමයක් හමුවීම සාක්ෂි දරයි (*ibid:73*). නයිල් නිම්නයට සාරවත් චන්ද්‍රවංශයෙන් බූරුවා හැර අනෙකුත් ගෘහාශ්‍රිත සියලුම සතුන් සහ ශාක හඳුන්වා දී ඇති බැවින් ඉහත සාක්ෂිය ද අර්ථවත් කරන බව හඳුනාගත හැකිය.

මීට වසර 3600 පෙර ඊජිප්තුවේ ස්වර්ණමය යුගය වන නව රාජධානියේ සිතුවම්වලින් පූර්ණ හීලෑකිරීම පිළිබඳ පැරණිතම නිරූපණයන් සපයයි (*ibid*). මෙම සිතුවම්වල සාමාන්‍යයෙන් පෙන්වන්නේ අදාළ සොහොන් හිමිකරුවන්ගේ බිරින්දෑවරුන්ගේ පුටුවක් යට තැන්පත්ව සිටීම, භාජනයකින් ආහාර ගැනීම හෝ පෝෂණය වීම හා සුරතල් සතුන් සමග සෙල්ලම් කිරීම වන අතර මෙමගින් පැහැදිලි වන්නේ මේ වනවිට බළලුන් ඊජිප්තු ගෘහස්ථයන්ගේ පොදු සාමාජිකයන් වී ඇති බවයි (Serpell, 2013:88). විද්වතුන් සාම්ප්‍රදායිකව පුරාණ ඊජිප්තුව බළලුන්ගේ වාසස්ථානය ලෙස සලකනු ලැබුයේ මෙහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙනි. පැරණිතම ඊජිප්තු නිරූපණයක් වන කැළෑබළලුන් පවා අවුරුදු 5,000 සිට 6,000 දක්වා වන අතර සයිප්‍රස් දූපතෙන් සොයාගත් බළලාගේ භූමදාන සාධකය අවුරුදු 9500 පැරණිය (Driscoll,2009:71). මීට වසර 2900කට පෙර ගෘහස්ථ බළලා බැස්ටේට් දේවතාවියගේ ස්වරූපයෙන් ඊජිප්තුවේ නිල දේවතාවිය බවට පත්ව ඇති අතර ගෘහස්ථ බළලුන් බැස්ටේට්ගේ පූජනීය නගරය වන බුබස්ටිස්හි දී භූමදානය කර තිබේ (*ibid:73*). ඇගේ පූජනීය නගරයේ පූජාකරන ලද හා ක්ෂීරපායි බළලුන් විශාල සංඛ්‍යාවක් පෙන්නුම් කරන්නේ ඊජිප්තුවරුන් ගෘහස්ථ බළලුන් බෝකළ බවයි (*ibid*).

කුඩා පිරමීඩ සොහොන් ගෙයක සමාන වයසේ බළලුන් 17 දෙනෙකුගේ ඇටකටු සහිත දේවස්ථානයක් කැණීම් මගින් අනාවරණය කරගෙන ඇත (Serpell, 2013:88). ක්‍රි. පූ 1950 ට පමණ අයත් සිතුවමක ගෘහස්ථ සන්දර්භයක් තුළ මීයෙකු සහ බළලෙකු නිරූපණය කර තිබේ (Serpell,2013:88). ක්‍රි. පූ. 1450 සිට ගෘහස්ථ සැකසීම්වල බළලුන්ගේ පින්තූර තීබන් සොහොන්වල බහුලව දක්නට ලැබෙන අතර මෙම සතුන් මුළුමනින්ම හීලෑකර ඇති බව හඳුනාගෙන ඇත. තීබන් සොහොන් සිතුවම්වල තවත් ජනප්‍රිය මෝස්තරයක් නබාබුන්ගේ සොහොන් විසින් මනාව නිදර්ශනය කරයි (Serpell,2013:88). ඒවායින් කුරුල්ලන් දඩයම් කිරීමට සොහොන් හිමිකරුවන්ට සහ ඔහුගේ පවුලේ අයට උදව් කරන බළලුන් නිරූපණය කරයි. මෙය මනඃකල්පිත සිතුවම් බවට තර්ක පවතී. කෙසේ නමුත් ඉතිහාසයේ පළමු වතාවට ගෘහස්ථ බළලුන් සක්‍රීයව බෝකළ බවට සාධක පෙන්වා දෙයි (Serpell,2013:89).

මෙම ගෘහාශ්‍රිත බළලුන්ට දඩයම් කිරීමේ හා සීරීමේ පැවති තියුණු කුසලතාවය මිනිසුන්ට ප්‍රයෝජනවත් වන්නට ඇත. එබැවින් කුඩා බළලුන් හානිකර බව හෝ සන්නිවේදනය පිළිබඳ තැකීමක් නොකර මීයන් හා සර්පයන් පලවා හරින අයුරු දැකීමෙන් තමන් වටා බළලුන් රඳවාගන්නට උනන්දු කරවන්නට ඇත. එමෙන්ම මිනිසා සහ බළලුන් අතර සම්බන්ධතා සංවර්ධනය වීමට විශේෂයෙන් බළලුන්ගේ හුරුබුහුටි ලක්ෂණ හේතු වන්නට ඇති බවට සැලකේ. ඒ අනුව විශාල ඇස්, සිනිඳු මුහුණ සහ වටකුරු නළල වැනි ලක්ෂණ මිනිසුන්ගෙන් පෝෂණය ලැබීමට හේතු වූවා විය යුතුය. බළල් පැටවුන් අලංකාර ලෙස හඳුනාගෙන හීලෑ කරගැනීම නිසා මිනිසා විසින් ඔවුන් නිවසට රැගෙන එන්නට ඇත. එනම් මෙය මිනිසා බළලුන් නිවසට ගෙනෙන්නට මුල් අඩිතාලම සපයා ඇති බවට හඳුනා ගැනීමට පුළුවන (Driscoll,2009:73).

කැළෑ බළලුන්ගේ එකම උප විශේෂය වන ලිබිකා පමණක් ගෘහාශ්‍රිකරණය වූයේ ඇයිදැයි යන්න ප්‍රශ්නයකි. යුරෝපයේ කැළෑ බළලුන් හා චීනයේ කඳුකර බළලුන් වැනි වෙනත් උප විශේෂයන් මිනිසුන් කෙරෙහි ඉවසීමක් නොමැති අතර *s. lybica* කැළෑ බළලුන් මිනිසුන් කෙරෙහි වූ ඉවසිලිමත් බව ගෘහාශ්‍රිතකරණය වන්නට හේතුවිය යුතුය. දකුණු අප්‍රිකානු සහ මධ්‍යම ආසියානු කැළෑ බළලුන් නිසි තත්ත්වයන් යටතේ හොඳින් හීලෑවී ඇති නමුත් *s. lybica* පළමු ජනාවාසවලට ආසන්නව ජීවත්වීම නිසා වාසියක් වන්නට ඇත. කෘෂිකර්මාන්තය සාරවත් චන්ද්‍රවංකයෙන් ව්‍යාප්ත වනවාසේම මෙම *s. lybica* බළලුන් ඇතුළු වූ සෑම

කලාපයකම දේශීය කැළැබළලුන්ගේ පිවිසීටම දොර වසා දමා ඇත.

ඊජිප්තුවේ කාලිස්ට් රාජවංශයේ සිට සතුන් සමාජ හා ආගමික ජීවිතයේ විශේෂයෙන් කැපීපෙනෙන කාර්යභාරයක් ඉටුකළ බව පෙනේ. බැබූන්, හිවලුන්, හාවුන්, මුගටියා, හිපෝ, කිඹුලන්, සිංහයන්, ගෙම්බන්, අයිබීස් (ජලචර පක්ෂි විශේෂයක්) සහ බළලුන් ඇතුළු වන සතුන් විවිධ දෙවිවරුන්ගේ හා දේවතාවන්ගේ නියෝජිතයන් ලෙස සලකනු ලැබූ අතර බොහෝ ආගමික නිකායන්වල සංවිධානාත්මක වස්තූන් විය. සංස්කෘතික පිළිවෙත් බොහෝවිට සුදුසු දෙවිවරුන්ට වන්දනාමාන කිරීම සඳහා කැප කර ඇති දේවාල හා ඒ අවට මෙම සතුන්ගේ සැලකිය යුතු ගහනයක් තබාගැනීම, රැකබලා ගැනීම පවතින්නට ඇති බව හඳුනාගත හැකිය (Serpell,2013:89). පරම්පරා ගණනාවක පාලනගත බෝකිරීම නිසා ඔවුන්ගේ ආදිතමයන්ට වඩා ගෘහස්ථයේ දී වඩා නිහතමානී, සමාජශීලි සහ ඉවසිලිවන්ත වූවා විය යුතුය. එමෙන්ම ප්‍රායෝගික හා ආර්ථික වාසි නොසලකා ඊජිප්තුවරුන් බළලුන් වන්දනාමාන කරන වස්තූන් හා සුරතල් සතුන් ලෙස තබාගන්නට ඇත. ගණන් කළ නොහැකි දෙවිවරුන් හා දේවතාවියන් කොටසක් මිනිස් සහ අර්ධ සත්ත්ව ඒකාබද්ධ කිරීම, දෙමුහුන් කිරීම සහ කාලයාගේ ඇවෑමෙන් අපැහැදිලි හා විදේශීය දෙවිවරුන් සමූහයක් බිහිකර ඇත (*ibid*). මෙම දෙවිවරුන්ගෙන් බොහෝ දෙනෙක් සහ ඔවුන්ගේ සත්ත්ව නියෝජිතයන් පූර්ව යුගයේදී ගෝත්‍රික ලාංඡන හෝ ගෝත්‍ර ලෙස ආරම්භ වූ අතර එවකට ඊජිප්තු රාජ්‍ය යටතේ ඒකාබද්ධ කරන ලද මේවා ග්‍රීසියේ හා රෝමයේ සොයාගත් ඒවා මෙන් සංකීර්ණ දෙවස්ථාන බව හඳුනාගෙන ඇත. ක්‍රි. පූ 2000 සිට 1500 දක්වා කාලය තුළ බළලුන් "මැජික් පිහි" මත නිරූපණය කර ඇති අතර අනතුරුව රෝගාබාධ, දරු ප්‍රසූතියේ දුෂ්කරතා, බියකරු සිහින සහ විෂ සහිත තර්ජන ඇතුළු අවාසනාවන්ත තත්වයන් වළක්වා ගැනීම සඳහා ඇදහීම මෙන්ම පිරිමි බළලා සූර්ය දෙවියා සුළි සුළඟ සමග රාත්‍රියේ සටන් කරන බව විශ්වාසයේ පැවත තිබේ (Serpell,2013:89).

ඓතිහාසික හා වෙනත් සාධක

බළලා ගෘහස්ථකරණය පිළිබඳ හඳුනාගැනීමට ඓතිහාසික හා වෙනත් සාධක වැදගත් වේ. ඊජිප්තුවන් සිය පූජනීය බළලුන් සියවස් ගණනාවක් තිස්සේ අපනයනය කිරීම තහනම් කර ඇත. එසේ නමුත් අයහපත් සතුන් ග්‍රීසියට පැමිණ ඇත්තේ අපනයන තහනමේ අකාර්යක්ෂමතාව සනාථ කරමිනි (Driscoll,2009:74). පසුකාලීනව ධාන්‍ය නැව් ඇලෙක්සැන්ඩ්‍රියාවේ සිට රෝම අධිරාජ්‍ය පුරා පිහිටි ගමනාන්තය වෙත යාමේදී මීයන් පාලනය කිරීම සඳහා බළලුන් නැව්වල සිටින්නට ඇති බවට සැලකේ. මීට වසර 2,000 කට පෙර ජර්මානුවන් ඔවුන්ගේ අධිරාජ්‍ය ව්‍යාප්ත කරන විට බළලුන් ද යුරෝපය පුරා සුලභ වී ඇත. හතර වැනි සහ දස වැනි සියවස අතර කාලයට අයත් ජර්මානු ෂෙල්ස්විග්හි ක්ෂේත්‍රයෙන් එම කාලයේ සිට කලාව හා සාහිත්‍යයේ බළලුන් ගැන වැඩි වැඩියෙන් සඳහන් කර ඇත්තේ යුරෝපයේ පොදු කාරණයක් බවට පත්ව ඇති බවයි (*ibid*). මේ අතර ලෝකයේ ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තේ ගෘහස්ථ බළලුන් මීට වසර 2000 ට පමණ පෙර හොඳින් ස්ථාපිත වූ වෙළඳාම සමඟ පෙරදිගට ව්‍යාප්තව ඇත. ග්‍රීසිය, රෝමය හා පෙරදිග අතර මාර්ග මෙසපොතේමියාව හරහා චීනයට ළඟා වී ගොඩබිම සහ මුහුද හරහා ඉන්දියාවට පැමිණ ඇත. මෙලෙස පැමිණි බළලුන්ට අභිජනනය කළහැකි ස්වදේශික කැළැබළලුන් පෙරදිග නොවූ හෙයින් පෙරදිග ගෘහස්ථ බළලුන් වැඩිකල් නොගොස් තමන්ගේම මගක් ඔස්සේ පරිණාමය වී තිබේ (*ibid*). පෙරදිග ගෘහස්ථයේ කුඩා, හුදකලා කණ්ඩායම් ක්‍රමයෙන් සුවිශේෂී වර්ණ හා වෙනත් විකෘතීන් හිමිකර ගෙන ඇත. ක්‍රි.ව. 1350 පමණ තායිලන්තයේ බෞද්ධ භික්ෂූන් විසින් රචනා කරන ලද "තමරා මේව්" හෙවත් "පූසන් පිළිබඳ කවි" නැමැති කෘතියේ බළලුන්ගේ ස්වදේශික ස්වාභාවික අභිජනනය පිළිබඳ විස්තර කර ඇත (*ibid*).

ගෘහස්ථ බළලුන් ඇමරිකාවට ළඟාවූයේ කවදා ද යන්න එතරම් සාධක නොමැති අතර ක්‍රිස්ටෝපර් කොළොම්බස් සහ ඔහුගේ කාලයේ සිටි නාවිකයන් බළලුන් සමග අත්ලාන්තික් සාගරයේ ගමන් කළ බව වාර්තා වී ඇත. මේෆ්ලවර්හි යාත්‍රා කරන්නන් හා ජේම්ස්ටවුන්හි පදිංචිකරුවන් පණුවන් පාලනය කිරීමට සහ

වාසනාව ගෙන ඒමට බළලුන් රැගෙන ආ බව කියනු ලබයි. එමෙන්ම 1600 ගණන්වල දී යුරෝපීය ගවේෂකයන් සමඟ ඔවුන් පැමිණී බව පර්යේෂකයන් උපකල්පනය කරන අතර ගෘහස්ථ බළලුන් ඕස්ට්‍රේලියාවට ගිය ආකාරය පිළිබඳ මෙතෙක් පැහැදිලි වාර්තා නොමැත (*ibid*:75).

නිගමනය

මීට වසර 3600 ට පෙර බළලා ගෘහස්ථකරණය වූ බවට පැවති සාම්ප්‍රදායික පිළිගැනීම වෙනස් කරමින් වඩාත් විශ්වසනීය සාධක මගින් තහවුරු කිරීමට ජාන හා පුරාවිද්‍යාත්මක සාධක වැදගත් වී ඇත. ඒ අනුව මෙතෙක් සාම්ප්‍රදායිකව පිළිගත් ඊජිප්තුවන් විසින් පළමුව බළලුන් ගෘහස්ථකරණය පිළිබඳ මතය දුරලීමට අවස්ථාව වී ඇත. පර්යේෂකයන් විසින් පැරණි බළලුන් හා ගෘහස්ථ බළලුන් දහසකට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් ඩී. එන්. ඒ අනුපිළිවෙලට සමානතා පොකුරු කර ඇති අතර ඔවුන් සොයාගත් සෑම කණ්ඩායමක්ම එකම කලාපයෙන් බවත් තහවුරු කර ඇත. කෙසේ වෙතත් ගෘහස්ථ බළලුන් කාණ්ඩගත කර ඇත්තේ මැදපෙරදිග බළලා වන *F.s lybica* සමඟ පමණක් වන බව අනාවරණය කරයි. බළලුන් ඔවුන්ගේ මීයන් අල්ලා ගැනිමේ හැකියාවන් සඳහා පුරාණ කාලයේ සිටම අගය කර ඇති අතර ඔවුන් බොහෝ සමාජවල ආගමික, සංකේතාත්මක හා චිත්තවේගීය වටිනාකම් ලබාගෙන ඇත. පුරාවිද්‍යාත්මක හා ජාන විද්‍යාත්මක සාධවලට අනුව බළලුන් ගෘහස්ථකරණයේ ආරම්භය මීට වසර 9,500 - 10,000 සාරවත් චන්ද්‍රවංශයේ සිදුව ඇති බව හඳුනාගත හැකිය. මීට වසර 9500 පමණ ඉහත දී සාරවත් චන්ද්‍රවංශයේ ආරම්භ වූ බළලා ගෘහස්ථකරණය ඊජිප්තුවේදී එනම් වසර 3,600 ට පෙර පූර්ණ ගෘහස්ථකරණය හා අභිජනන ක්‍රියාවලිය පිළිබඳ වැදගත් විකාශන අවධියක් පිළිබිඹු කරන බව හඳුනාගත හැකිය. කෙසේ නමුත් පුරාණ ඊජිප්තු සංස්කෘතියට බළලුන්ගේ මූලික හීලෑකිරීමක් කළ නොහැකි වූව ද පසුකාලීනව ගෘහාශ්‍රිත වෙනස්වීම හැඩගැස්වීමේ දී සහ ලොවපුරා බළලුන් ව්‍යාප්ත කිරීමේදී වැදගත් කාර්යභාරයක් ඇත්ත වශයෙන්ම ඊජිප්තුවරුන් ගෙනගිය බවට සැලකේ. අවසාන වශයෙන් බළලාගේ ගෘහස්ථකරණය සම්බන්ධයෙන් පැවති අභියෝගාත්මක ගැටළු නිරාකරණය කිරීමෙහිලා ජාන හා පුරාවිද්‍යාත්මක සාධක ඉතා වැදගත් බව පෙන්වාදිය හැකිය

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය

Carlos, A.D., Juliet C.B., Andrew, C. K., Stephen, J.O'. Brien, 2009, ***The Taming Of The Cat***, Scientific American, INC.

Carlos, A., Driscoll, M.M.R., Alfred L. R., Karsten, H., Warren, E.J., Eli, G., Eric H.H.M.D., Dominique P., Andrew C. Kitchener, Nobuyuki Y., Stephen, J. O'B., Devid, W.M., 2007, ***The Near Eastern Origin Of Cat Domestication***; ***Science, Vol. 317.***

James, A.S., 2018, ***Domestication and history of the cat***, Cambridge University Press.

Lindblad, T., Claire M.W., Stephen, J. O'B., Warren, E.J., 2008, ***Patterns of molecular genetic variation among cat breeds***; Genomics, Vol. 91.